

Štouračová, Jiřina

Historický vývoj archivnictví na území českého státu

In: Štouračová, Jiřina. *Archivnictví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, pp. 183-192

ISBN 978-80-210-6511-6; ISBN 978-80-210-6514-7 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128584>

Access Date: 25. 03. 2025

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

6. HISTORICKÝ VÝVOJ ARCHIVNICTVÍ NA ÚZEMÍ ČESKÉHO STÁTU

6.1 Archivnictví v Habsburské monarchii

S prvními zásahy rakouského státu do archivnictví se setkáváme v polovině 18. století, kdy se ustanovují archivy při státních úřadech, z nichž nejdůležitějším byl v roce 1749 vytvořený Haus-, Hof- und Staatsarchiv ve Vídni. Dalším krokem organizované státní péče o archivnictví bylo zřízení *Ústřední komise pro výzkum a uchování uměleckých a historických památek* v roce 1850. Ústřední komise podléhala ministerstvu vyučování, což jí ztěžovalo působení na státní archivy (archivy místodržitelství, archiv ministerstva spravedlnosti, nejvyššího soudního dvora, vrchních a krajských soudů). Při *Ústřední komisi* byla zřízena v roce 1872 *Třetí – archivní sekce*. Její existenci byla péče komise rozšířena i na archiválie a její působnost směřovala do sféry samosprávných archivů. Na činnosti sekce se podílel také Theodor Sickel.

V roce 1894 byla na návrh *Ústřední komise* zřízena *Archivní rada při ministerstvu vnitra*, jejímž hlavním úkolem bylo podporovat vládu odbornou radou ve všech záležitostech týkajících se archivů ústředních a jím podřízených úřadů. Rada byla tvořena odborníky – řádnými a korespondujícími členy, kteří byli jmenováni na pět let. Radě předsedal ministr vnitra nebo jím z členů rady ustanovený zástupce. Zasedání archivní rady měli právo účastnit se i zástupci ostatních ministerstev s právem poradního hlasu. Archivní rada usilovala o zlepšení stavu archivů, jejich lepší umístění, připravila zásady pro skartování písemností po roce 1816 a stanovila také zásady a hranice pro přejímání písemností do archivu. K roku 1897 dala Archivní rada příkaz, aby krajské a okresní soudy předaly archivům starší pozemkové knihy. V Praze byly předány Archivu místodržitelstvímu, v Brně Moravskému zemskému archivu. Jako další úkol si archivní rada vytkla dbát na sepisování a inventarizaci jednotlivých fondů a rozhodla se vydávat zprávy o archivech podle jednotlivých zemí. Sama postupně převzala vydávání inventářů státních archivů. V letech 1908–1909 byly schváleny a vydány inventáře archivu ministerstva vnitra, archivu ministerstva financí a Zemského archivu v Salzburgu.

Působení ústřední komise a archivní rady vedle sebe přinášelo jisté komplikace a výsledky činnosti obou institucí nespĺňovaly zcela očekávané požadavky. Proto došlo v letech 1911–1912 k reorganizaci péče o památky. 1911 byla ústřední komise přejmenována na *Komisi pro ochranu památek* a statut jí vymezil péči o historické památky, vyjma památek písemných – archiválií. Nový statut archivní rady z 25. května 1912 jí přikázal péči o archiválie státní, nestátní i soukromé. *Archivní rada* byla poradním orgánem vlády, ale nadále jí předsedal ministr vnitra. Její působnost byla vymezena ve dvojitým smyslu: 1. Podporovat vládu odbornou radou ve všech záležitostech archivů ústředních úřadů a úřadů jím podřízených. 2. Ochraňovat archiválie a jiné písemné památky v majetku úřadů, korporací a ústavů nestátních nebo soukromých. Předsedou rady byl ministr vnitra, jmenoval své dva náměstky a členy rady na pětileté funkční období. V rámci rady působil pětičlenný stálý jednací výbor, k němuž byla přičleněna kancelář v čele se státním archivářem. Pomocným orgánem archivní rady byli konzervátoři jmenovaní ministrem vnitra také na pět let a archivní korespondenti ustanovení samotnou archivní radou. Působnost konzervátorů se vztahovala na jeden či více politických okresů, v nichž měli dbát na archiválie a archivy v přímém držení státních orgánů. Korespondenti mapovali svoji oblast působnosti a podávali konzervátorům písemné zprávy o nálezech písemností, jejich stavu a případně je též opisovali.

Českými členy archivní rady byli Jaromír Čelakovský, Jaroslav Goll, Konstantin Jireček, Vojtěch Jaromír Nováček, Karel Köpl, Berthold Bretholz.

Uložení písemného materiálu české provenience bylo velmi roztříštěné a navíc neexistovala prakticky žádná pravidla, podle kterých byly písemnosti ukládány do archivů, ani neexistovala přesná příslušnost archivů pro materiál určité povahy. Zvláštní postavení sehrávaly Archiv města Prahy a Archiv Muzea království českého jako centra českého vědeckého bádání.

V roce 1899 vyslovil v časopise *Čas* Adolf Ludvík Krejčík myšlenku archivní organizace opřené o síť státních archivů. Vytvoření státních archivů pro Čechy by bylo přínosné jak státní správě, tak vědeckému bádání. Navrhoval zřízení čtyř krajských archivů – v Praze, Českých Budějovicích, Kutné Hoře a Liberci. Současně pro tyto archivy požadoval vysokoškolsky vzdělané odborné síly.

Péče byla věnována i městským archivům. Zemský výbor v roce 1897 uložil svými oběžníky okresním výborům, aby pečovaly o zachování písemných památek zvláště v městských archivech a spisovnách. Zemský archiv na popud zemského výboru vypracoval *pravidla pro uspořádání a opatrování městských archivů*.¹¹⁹

---

119 Vyhlášeno oběžníkem zemského výboru z 24. 3. 1900.

Další skupinou byly archivy soukromé. Sem řadíme jednak archivy šlechtických velkostatků. Některé z nich měly kvalitní organizaci i vlastního archiváře – např. schwarzenberské archivy v Třeboni, v Českém Krumlově a na Orlíku, buquoyský archiv v Nových Hradech, nostický archiv v Praze, colloredo-mannsfeldský archiv na Opočně, kolovratský archiv v Rychnově nad Kněžnou, černínský archiv v Jindřichově Hradci, archiv Kinských v Chlumci nad Cidlinou, fürstenberský archiv na Křivoklátě, thun-hohensteinský v Děčíně, Clam-martinický ve Smečně a archivy lobkovické. Na Moravě měli svého archiváře Magnisové ve Strážnici a Ditrichštejnové v Mikulově. Druhou skupinou soukromých archivů byly archivy církevní, a to arcibiskupské, biskupské, kapitulní, klášterní a farní.

Archivní veřejnost volala na sklonku století po zřízení agrárního archivu. Šlo jí především o zachování patrimoniálních písemností, které při častějších změnách majitelů panství často značně utrpěly. Na potřebu agrárního archivu upozorňoval v zemské statistické komisi Dr. Albín Bráf i Josef Šusta ve svém článku v *Obzoru národohospodářském* v roce 1910. Jeho základ měly tvořit katastry, pozemkové knihy a registratura Vlastencko hospodářské společnosti. Obdobně volal Josef Šusta po zřízení průmyslového archivu. Dalším krokům tímto směrem zabránila válka.

V roce 1912 a znovu 1917 se projednával jednotný památkový zákon na ochranu všech kategorií historických a uměleckých památek. Jan Bedřich Novák navrhoval v roce 1918 vydání zemského zákona na ochranu písemných památek, o vytvoření zemské archivní organizace. Volal po zřízení archivních inspektorů, kteří by napomáhali vzniku obecních archivů.

V české archivní veřejnosti se postupně vyhraňovaly názory na úkoly archivů i archivářů, a tak byla příhodně připravena půda pro rozvoj archivnictví v samostatném Československu.

6.2 Vývoj českého archivnictví v letech 1918–2004

Vznik Československé republiky postavil naše archiváře před úkol najít optimální řešení pro správu archiválií v novém státě. Čeští archivní odborníci diskutovali o možnostech řešení již před ukončením první světové války, a tak mohla archivní sekce při Komisi pro ochranu památek Národního výboru svolat na 20. listopadu 1918 poradu českých archivářů zvanou anketa. Jednotliví archiváři, Jan Bedřich Novák, Adolf Ludvík Krejčík,

Ladislav Klicman a Václav Hrubý, měli připravené koncepce uspořádání archivní správy. Archivní ankety se účastnili archiváři našich archivů, čeští úředníci z ústředních státních archivů ve Vídni, profesori českých dějin a pomocných věd historických Karlovy university, Archivní anketa diskutovala pamětní spis – program uspořádání archivnictví, předložený J. B. Novákem, ředitelem Českého zemského archivu. Novák navrhoval vytvoření *všeobecného státního archivu*, který by vznikl spojením českého zemského a místodržitelského archivu a připouštěl možnost vzniku dalších resortních archivů. Kromě toho navrhoval vytvoření *státních archivů* v Brně pro Moravu, Opavě pro Slezsko a pro Slovensko „v některém příhodném městě“. Resort archivnictví navrhoval podřídit tomu ministerstvu, které bude mít na starosti také muzea a knihovny – tedy nejvhodněji ministerstvu kultury. Předpokládal také utvoření nanejvýš dvanáctičlenné archivní rady, vracel se k návrhu archivních konzervátorů a zamýšlel zřízení krajských archivů pro staré registratury všech veřejných úřadů.

Autorem jiného návrhu – pamětního spisu byl A. L. Krejčík, který jej předal již v září 1918 profesoru Františku Drtinovi.¹²⁰ Krejčík uváděl, že svůj návrh diskutoval s Ladislavem Klicmanem, Gustavem Friedrichem, Bohumilem Navrátilem a Stanislavem Součkem. Navrhoval rozdělit místodržitelský archiv na dva samostatné ústavy: *tajný archiv* – pro oblast ministerstva zahraničí a *ústřední státní archiv* pro písemnosti ministerstva vnitra. Dále navrhoval resortní archivy, státní i zemské archivy pro jednotlivé země, také resortní archivy krajské.¹²¹ Krejčík si byl vědom, že naplňování jeho koncepce by mohlo být jen postupné, protože české archivnictví nemělo dost kvalifikovaných archivářů.

Počátkem února 1919 předložil archivní veřejnosti svoji koncepci také Ladislav Klicman. Jejímž těžištěm byla představa resortních archivů – archiv předsednictva vlády spolu s ministerstvem vnitra, archiv ministerstva zemědělství, ministerstva zahraničí, justiční archiv, vojenský archiv, archiv ministerstva železnic, archiv ministerstva veřejných prací. Vrchní správu archivnictví navrhoval svěřit ministerstvu vnitra nebo předsednictvu ministerské rady.

Ministerstvo vnitra svým výnosem z 18. ledna 1919 převzalo do své kompetence místodržitelský archiv, přejmenovalo jej na *Archiv ministerstva vnitra* a pověřilo jej péčí o písemnosti všech politických úřadů v zemi. Druhým krokem k vytváření resortních archivů bylo zřízení samostatného zemědělského archivu. Již 26. listopadu 1918 posílá A.

120 Drtina se stal po 28. říjnu 1918 podtajemníkem ministerstva školství a národní osvěty.

121 Konkrétně mělo vzniknout 39 archivů – 1. tajný státní archiv v Praze, 2. ústřední státní archiv v Praze, 3. tři státní archivy pro jednotlivé země – Moravu, Slezsko, Slovensko, 4. justiční archiv, 5. finanční archiv, 6. archiv ministerstva obchodu a průmyslu, 7. hospodářský archiv, 8. archiv ministerstva vyučování, 9. vojenský archiv, 10. matriční archiv, 11. dvanáct státních krajských archivů, 12. čtyři samosprávné archivy zemské, 13. dvanáct samosprávných archivů krajských.

L. Krejčík z Brna návrh ministerstvu zemědělství na vytvoření samostatného zemědělského archivu a argumentuje shromažďováním historických památek pro dějiny půdy, zemědělství, zemědělského průmyslu a zemědělského obyvatelstva v našich zemích v minulosti. Krejčík slíbil převzetí a uspořádání písemnosti z registratury ministerstva orby, vztahující se k našim zemím, převzetí a uspořádání starých registratur hospodářských společností v našich zemích, registratur zemědělských rad a další. V říjnu 1919 byl *Československý státní zemědělský archiv* zřízen.

Ministerstvo školství a národní osvěty se intenzivně zabývalo otázkou vytvoření *národního archivu*. Mluvčím této koncepce se stal Václav Hrubý, tehdy archivář Národního muzea. Měl tak být vytvořen historický archiv s fondy sahajícími do roku 1918. Koncepce předpokládala podřízení archivu ministerstvu školství a národní osvěty. Nejvážnější argumenty proti *národnímu archivu* vznesl Ladislav Klicman, poukazujíc na to, že nelze srovnávat naši politickou situaci se situací revoluční Francie, kde došlo ke zrušení monarchistických úřadů a jejich úplnému nahrazení úřady jinými. Naproti tomu u nás žádný státní úřad nebyl zrušen a tím také žádné státní archivy nezůstaly bez správce. Působnost a agendu rakouských úřadů u nás převzala ministerstva nové republiky.

V květnu 1920 přibyl další resortní archiv *Archiv ministerstva zahraničních věcí*. Měly se v něm ukládat státní smlouvy republiky ihned po jejich uzavření a naprosto důvěrný a často i tajný zahraničně politický materiál.

Velkým úspěchem bylo zřízení *archivní školy*, která zahájila výuku již na podzim roku 1919. Prvním ředitelem byl jmenován profesor pomocných věd historických Gustav Friedrich, tajemníkem byl Vladimír Klecanda. Umístěna byla škola v zemském archivu v Bredovské ulici. Došlo také ke jmenování tří archivních inspektorů, jimiž se stali pro Čechy Václav Vojtišek, pro Moravu František Hrubý a pro Slovensko Václav Chaloupecký.

Uprostřed všech jednání si ministerstvo školství uvědomovalo, že stěží prosadí svoji kompetenci nad veškerým archivnictvím, a proto navrhovalo, aby se této kompetence ujalo předsednictvo vlády. Zřejmě změna postoje ministerstva školství souvisela se změnou ministra, kdy se na podzim roku 1920 stal místo sociálního demokrata Habermana ministrem profesor Josef Šusta.

Shrnující elaborát, který pro další jednání vlády připravilo presidium ministerské rady 1. února 1921, shledal jako vážnou překážku definitivního řešení značnou nákladnost požadované jednotné archivní organizace. Finanční otázky, potíže se získáním prostor pro nové archivy byly považovány takřka za nepřekonatelné, a proto se přikláněl k provizornímu řešení, které by hlavně zabezpečilo archiválie před zkázou a ztrátou. Proto se měla ponechat v platnosti dosavadní organizace a měly být zpracovány interní

pokyny pro práci v archivech. Poté vážné diskuse o budoucnosti českého archivnictví postupně utichaly.

V roce 1919 vznikl při ministerstvu obrany *Vojenský archiv*, v roce 1929 se spojil s *Archivem národního osvobození*,¹²² v *Archiv Památník národního osvobození*. V roce 1923 byl založen *Československý železniční archiv*. V únoru 1932 vznikl *Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce v ČSR*, označovaný zkráceně jako *průmyslový archiv*, byl umístěn v prostorách zemského archivu v Praze Jeho pobočka v Brně byla zřízena v roce 1948, zrušena byla 1. 7. 1953 a fond byl postoupen Moravskému zemskému archivu.

Nově se o otázkách archivnictví diskutovalo po zásahu ministerstva unifikací v roce 1935, které mělo vymezit působnost jednotlivých ministerstev všude tam, kde byla působnost dosud sporná. Právníci ministerstva unifikací spolu s archivními odborníky ministerstva vnitra a ministerstva školství navrhli znění zákona o archivnictví. Za touto první verzí z roku 1935 následovalo do roku 1938 ještě dalších třináct verzí, ale zákon do okupace přijat nebyl.

Doba druhé světové války položila pro archiváře důraz na jiné priority než byla příprava archivního zákona a nové archivní organizace. Prvotním úkolem bylo zabezpečit archiválie před zcizením a zničením. Přesto ale si na konci války byli archiváři vědomi dalších úkolů, které je čekají. K základním požadavkům patřilo vytvoření archivní rady, vytvoření archivní sítě a vytvoření ústředního archivu. Již v roce 1945 předložili návrh archivního zákona, na jehož tvorbě se velkou měrou podílel archivář Václav Lukáš, vedoucí archivní expozitury v Liberci. V tomto návrhu bylo stanoveno, že veškeré písemnosti dokumentární povahy a jiný dokumentační materiál vztahující se k veřejné činnosti jak úřadů, tak i všech ostatních korporací, institucí a soukromých osob, pokud se jejich činnost dotýká veřejného, politického, hospodářského a kulturního zájmu jsou veřejným majetkem a spadají jako archivní památky pod zákonnou ochranu. Návrh předpokládal ze zákona závazné uložení archivního materiálu v síti organizovaných archivů. Předpokládalo se značné rozšíření veřejné archivní sféry především o další velko-
statkářské archivy z očekávané pozemkové reformy a podnikové písemnosti ze znárodněného hospodářského sektoru.

Ministerstvo školství hned v roce 1945 vytvořilo *archivní radu*, do jejíhož čela se postavil ministr Zdeněk Nejedlý. Archivní rada se poprvé sešla 2. května 1946, vrátila se ve svém pojetí ke koncepci úzkého sepětí archivnictví s muzejnictvím, vědeckým knihovnictvím a s historickým bádáním a prohlašovala za hlavní skutečnou funkci archivů

¹²² Existoval od počátku dvacátých let, shromažďoval dokumenty k odboji, působil jako oddělení *Českého zemského archivu*, řídil jej Dr. Werstadt.

funkci vědeckou a funkci správní za funkci pouze delegovanou a druhořadou. Znovu se z ministerstva školství ozývalo volání po národním archivu.

Celkový poválečný vývoj ale šel k Únoru 1948 a jím byl dosavadní spor ministerstva vnitra a školství rozhodnut ve prospěch ministerstva vnitra. Toto zásadní rozhodnutí s sebou přinášelo následující výsledky. Jednak došlo k odstranění dvojkolejnosti archivnictví mezi archivy státními a samosprávnými. Dalším důsledkem byla centralizace archivní správy a postupné přeměňování vytvořené struktury archivů. Neposledním důsledkem bylo položení důrazu na správní funkci archivů, která byla považována za neméně důležitou jako funkce vědecká.

K 1. lednu 1949 bylo konstituováno krajské zřízení a na jeho základě se začaly budovat krajské archivy, i když zpočátku pouze jako krajské archivní pobočky a depozitáře Archivu ministerstva vnitra. Funkci krajských archivů tak plnily mnohde již zavedené archivy, např. archivní expozitura v Liberci (za okupace říšský archiv), rychle zbudovaný krajský archiv v Litoměřicích, v jižních Čechách byl na krajský archiv přeměněn dřívější schwarzenberský archiv v Třeboni, v Brně Moravský zemský archiv, v Opavě Slezský zemský archiv. V souvislosti s těmito změnami byl Archiv ministerstva vnitra přejmenován na *Ústřední archiv ministerstva vnitra*.

Přirozeným vývojem se dospělo k vytváření městských archivů, které se následně staly základem nově utvářených okresních archivů. Iniciativu v tomto směru vyjelo Brno, které podnítilo vznik okresních archivů v Uherském Hradišti, Uherském Brodě, Třebíči a Moravských Budějovicích již v roce 1946. Na tuto iniciativu pak navázalo systematické zakládání okresních archivů na území celé republiky v letech 1949–1952. Svou pozornost soustředily na péči o písemnosti měst a obcí, škol, far, korporací a spolků působících na území okresu.

Znárodnění průmyslu urychlilo vznik podnikových archivů, které z obavy před zničením archiválií vyvlastněných a znárodněných podniků se je snažily shromažďovat. V lednu 1951 vydala vláda směrnice pro podnikové archivy.

V lednu 1951 byla při ministerstvu vnitra jako centrální orgán pověřený řízením archivnictví zřízena *Státní archivní komise*, která tak nahradila zrušenou archivní radu. Státní archivní komise nebyla považována za orgán ministerstva vnitra, ale za orgán nadresortní, v němž bylo zastoupeno ministerstvo školství, ministerstvo zemědělství a další, ale mluvčím komise ve vládě byl ministr vnitra. Byla koncipována jako dočasný orgán, který má připravit konečnou zákonnou úpravu československého archivnictví. Do čela archivní komise byl jmenován Gríša Spurný. Důležitou roli měly také vytvořené

subkomise – *ediční, skartační a podniková*.¹²³ Při ediční subkomisi byla ustavena také redakční rada pro vydávání *Archivního časopisu*. Ediční subkomise iniciovala přípravu celé řady archivních průvodců v jednotlivých archivech, jejichž úkolem bylo seznámit badatelskou veřejnost s obsahem archivních fondů uložených v jednotlivých archivech. S ustanovením centrálního archivního orgánu pro Čechy a Moravu¹²⁴ ztrácel opodstatnění institut archivních inspektorů, kteří byli 21. 3. 1952 zrušeni.

Státní zemědělsko-lesnický archiv byl přejmenován na *Ústřední zemědělsko-lesnický archiv*. Nadále podléhal ministerstvu zemědělství a v otázkách metodických státní archivní komisi. V rámci krajů se rozvíjely oblastní zemědělsko-lesnické archivy, které byly podřízeny dozoru krajských archivů a později do nich začleněny.

V návrhu vládního usnesení z roku 1953 byl vysloven požadavek státního archivního fondu, nezczitelného a ochraňovaného státem. Dalším požadavkem bylo zřízení státní archivní správy a státního ústředního archivu. Připravované vládní nařízení o archivnictví (č. 29/1954 Sb.) vstoupilo v platnost 7. května 1954. Jím bylo rozhodnuto o jednotné organizaci a řízení archivnictví, které bylo svěřeno ministerstvu vnitra, o vytvoření jednotného státního archivního fondu, o zřízení *Státního ústředního archivu v Praze*, jehož základem se staly fondy ústředního archivu ministerstva vnitra a fondy Archivu země české. Další písemnosti jednotného státního archivního fondu byly svěřeny státním archivům, jimiž se staly Moravský zemský archiv, Slezský zemský archiv a krajské archivy. Do 31. 12. 1955 do těchto státních archivů měly být začleněny zemědělsko-lesnické archivy, které pak tvořily druhá oddělení státních archivů. Ministerstvo vnitra řídí archivnictví prostřednictvím *archivní správy* ustavené na místo zrušené archivní komise a poradním orgánem se stává osmnáctičlenná *vědecká archivní rada* jmenovaná ministerstvem vnitra. V čele archivní správy stál na počátku náčelník archivní správy, člen ministerstva vnitra, a po jeho boku stál odborný vedoucí archivní správy, kterým byl odborný archivář. Na krajských správách ministerstva vnitra existovala archivní oddělení, v jejichž čele byl náčelník. Dalšími členy oddělení byli referenti jednak pro okresní archivy, pro podnikové archivy, pro jednotný státní archivní fond a také skartační referent. Krajské archivy, jimž podléhaly všechny ostatní archivy v kraji, byly řízeny krajským národním výborem. Reforma státní správy v roce 1960 snížila počet krajů, tedy i krajských archivů, z devatenácti na deset v celém Československu z nichž 5 pracovalo v Čechách, 2 na Moravě a ve Slezsku a 3 na Slovensku.

123 Předsedou ediční subkomise byl jmenován Zdeněk Fiala, předsedou subkomise skartační Jaromír Charous. Kromě zmíněných subkomisí byla zřízena ještě komise pro archivní konzervaci, která se zasloužila o zřízení konzervátorské třídy na střední průmyslové škole grafické v Praze.

124 Pro Slovensko byla zřízena vlastní *Slovenská archivní komise*.

V roce 1966 došlo ke zcivilnění archivnictví. Důsledkem byla také reorganizace archivní správy. Dosavadní referenti krajských správ – pro okresní a podnikové archivy byli převedeni do státních archivů. Celkově došlo ke snížení počtu pracovního personálu ve státních archivech. Funkci vedoucích a odborných archivářů zastávali vysokoškolsky vzdělaní pracovníci, funkci archivářů naopak středoškoláci.

Zákon o archivnictví (č. 97/1974 Sb.) byl vypracován a schválen v roce 1974. Byl koncipován na federálním principu, vydán Českou národní radou, usměrňoval archivnictví v České republice. Slovenské archivnictví se řídilo archivním zákonem vydaným Slovenskou národní radou. K zákonu se vázaly vyhlášky 101/1974 Sb., 102/1974 Sb., 117/1974 Sb. a 118/1974 Sb. Archivním zákonem z roku 1974 se naše archivnictví řídilo do archivní novely č. 343/1992 Sb., která provedla několik drobných úprav českého archivnictví.

V 90. letech 20. století zažívá naše archivnictví nebyvalý rozkvět. Potřeba dokládat restituční nároky ukázala velkou důležitost našich archivních pracovišť. Archivnictví se tak dostalo do značné pozornosti české veřejnosti. Nejmarkantněji se změny projevíly v modernizaci práce archivářů, vybavení archivů moderní technikou. Nastala výstavba nových archivních budov – pro Národní archiv v Praze, pro Archiv hlavního města Prahy, Moravský zemský archiv, velké množství budov okresních archivů. Tam, kde nedošlo přímo k novostavbám, probíhaly rozsáhlé rekonstrukce prostor, aby měli archiváři kvalitní pracovní zázemí a aby byly archiválie shromážděny do jednoho místa (bylo zcela běžné, že každý archiv měl 2 i mnohem více depozitářů roztroušených někdy po celém okrese).

Poté, co byly nejdříve odstraněny materiální překážky v práci, pokročil i společenský vývoj, došlo k řešení i závažných metodických otázek českého archivnictví.

Několik let pojednáváný nový archivní zákon – Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů – byl konečně přijat 30. června 2004 a 1. ledna 2005 vstoupil v platnost. Na něj byly navázány prováděcí vyhlášky č. 645/2004 Sb. ze dne 13. prosince, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů a vyhláška 646/2004 Sb. ze dne 13. prosince 2004 Sb. o podrobnostech výkonu spisové služby. Dalším cílem, který si archivní obec předsevzala, bylo vypracování nových metodických směrnic pro pořádání archivního materiálu. Nová zákonná úprava předchozí normy roku 1974 ruší.

Demokratické fungování státu umožnilo vytvoření profesního spolku archivářů – České archivní společnosti. Česká archivní společnost (ČAS) je dobrovolným profesním sdružením archivářů včetně důchodců, vysokoškolských učitelů a posluchačů pomocných věd historických a archivnictví i dalších příznivců a sympatizantů z řad odborné

i laické veřejnosti. ČAS byla ustavena 4. května 1990. V současné době má ČAS více než 350 členů. ČAS si volí svůj výbor a ve funkci předsedy se od vzniku vystřídali Ivan Martinovský (1990–1996), Vladimíra Hradecká (1996–2002), Daniel Doležal (2002–2008). Současnou předsedkyní je Marie Ryantová (2008–).

Hlavní úkolem České archivní společnosti je podpora odborných aktivit a zájmů archivářů v České republice, včetně jejich uplatnění v archivech. Z tohoto důvodu se ČAS věnuje teorii archivistiky, archivní praxi, pomocným vědám historickým a dalším oborům, zejména historii a historiografii. ČAS napomáhá k získávání, šíření a prohlubování nejnovějších poznatků nezbytných k úspěšné činnosti v těchto oborech.

Periodikem ČAS byl čtvrtletník *Archivní bulletin*, který nahradila *Ročenka České archivní společnosti*, která se vydává k datu valné hromady konané v následujícím roce.

